

การเมืองเรื่องอารมณ์และอำนาจเครือญาติ: การวิเคราะห์พระนางหลี่โหว่ กับวิกฤตความชอบธรรมในราชวงศ์ฮั่นตอนต้น

The Politics of Emotion and Kinship Power: The Analysis of Empress Dowager Lü and the Crisis of Legitimacy in the Early Han Dynasty

อภินันท์ ธรรมอินทร์ลาด^{1*}

Apinun Thaminlad^{1*}

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาททางการเมืองของพระนางหลี่โหว่ในช่วงต้นราชวงศ์ฮั่น โดยประยุกต์กรอบการเมืองเรื่องอารมณ์และการเมืองเครือญาติในการอ่านและตีความบันทึกประวัติศาสตร์ สื่อจื๊อและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง บทความตั้งคำถามต่อประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบจารีตที่มักนำเสนอพระนางผ่านภาพลักษณ์ของสตรีผู้โหดร้ายเพียงด้านเดียว และเสนอให้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อพระราชโอรส ความหวาดกลัวต่อการสูญเสียสถานะ การแข่งขันเพื่อสืบราชสันตติวงศ์ และข้อจำกัดของสตรีภายใต้โครงสร้างการเมืองแบบปิตาธิปไตย ผลจากการสังเคราะห์และตีความแสดงให้เห็นว่า การใช้ความรุนแรงและการกระจายอำนาจแก่เครือญาติของพระนางมิได้เกิดจากอารมณ์ส่วนบุคคลเพียงปัจจัยเดียว แต่เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจส่วนบุคคล ความไม่มั่นคงทางการเมือง และโครงสร้างอำนาจในราชสำนัก แนวทางดังกล่าวช่วยเสริมฐานอำนาจของพระนางและตระกูลหลี่ในระบอบหนึ่งแต่ขณะเดียวกันได้สร้างความขัดแย้งกับเชื้อพระวงศ์แซ่หลิวและกลุ่มขุนนางเดิม จนกระทบต่อความชอบธรรมและความยั่งยืนของอำนาจตระกูลหลี่ บทความจึงเสนอให้ทำความเข้าใจพระนางหลี่โหว่ในฐานะผู้กระทำการทางการเมืองที่การตัดสินใจถูกกำหนดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจส่วนบุคคลกับเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง อันช่วยเปิดมุมมองที่ซับซ้อนขึ้นต่อบทบาทของสตรี อารมณ์ และเครือญาติในการเมืองจีนโบราณ

คำสำคัญ: หลี่โหว่ ราชวงศ์ฮั่นตอนต้น การเมืองเรื่องอารมณ์ การเมืองเครือญาติ ความชอบธรรมทางการเมือง

^{1*}สาขาวิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Chinese Major, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University

E-mail : apinun.th@ksu.ac.th

* Corresponding author

Abstract

This academic article examines the political role of Empress Dowager Lü during the early Han dynasty by applying the frameworks of the politics of emotion and kinship politics to an interpretation of the Shiji and relevant scholarship. It challenges conventional historiography, which has often portrayed her solely as a ruthless female ruler, and instead considers the relationship among her attachment to her son, fear of losing political status, competition over imperial succession, and the constraints imposed on women within a patriarchal political structure. The synthesis and interpretation indicate that her use of violence and delegation of power to members of the Lü clan cannot be explained solely by personal emotion. Rather, these actions resulted from the interaction among personal motivations, political instability, and the power structure of the imperial court. Although such measures temporarily strengthened the political position of Empress Dowager Lü and her clan, they simultaneously intensified conflict with the Liu imperial house and established court officials, thereby undermining the legitimacy and long-term sustainability of Lü clan power. The article therefore proposes understanding Empress Dowager Lü as a political actor whose decisions were shaped by the interaction between personal motivations and structural conditions. This perspective offers a more nuanced understanding of the roles of women, emotion, and kinship in ancient Chinese politics.

Keywords: Empress Dowager Lü, Early Han Dynasty, Politics of Emotion, Kinship Politics, Political Legitimacy

1. บทนำ

ในหน้าประวัติศาสตร์อารยธรรมจีนอันยาวนานกว่าสี่พันปี ราชวงศ์ฮั่น (206 ปีก่อน ค.ศ. – ค.ศ. 220) ได้รับการยกย่องให้เป็นยุคสมัยแห่งการวางรากฐานทางวัฒนธรรมและการปกครองที่สำคัญที่สุดยุคหนึ่ง ทว่าภายใต้ภาพลักษณ์ของความรุ่งโรจน์และความเป็นปึกแผ่นในช่วงต้นราชวงศ์ฮั่นตะวันตกนั้น กลับแฝงเร้นด้วยรอยร้าวลึกทางอำนาจที่เกิดจากความสัมพันธ์อันเปราะบางระหว่างจักรพรรดิ เครือญาติฝ่ายมเหสี และขุนนางบุคคลสำคัญที่ยืนอยู่ ณ ศูนย์กลางของพลวัตความขัดแย้งในครั้งนี้คือ สมเด็จพระจักรพรรดินีหลี่วไฉ่ว (吕后) สตรีผู้มีบทบาททางการเมืองโดดเด่นคนสำคัญในช่วงต้นจักรวรรดิจีนในประวัติศาสตร์จีนหลังยุคจีนซีฮั่นตั้งแต่ตลอดระยะเวลาหลายศตวรรษที่ผ่านมา ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตามขนบจารีตขงจื้อ มักพิจารณาบทบาทของพระนางผ่านเลนส์ของศีลธรรมจรรยาอย่างแข็งกร้าว โดยมุ่งเน้นการประณามพฤติกรรมความโหดเหี้ยมอำมหิต โดยเฉพาะกรณีการลงทัณฑ์พระสนมซี (戚夫人) จนกลายเป็นมนุษย์หมู (人彘) และการกวาดล้างราชินิกุลแซ่หลิว (刘氏宗室) เพื่อสถาปนาอำนาจตระกูลหลี่ว ทว่าหากพิจารณาให้ลึกลงไปถึงแรงขับเคลื่อนภายใน จะพบว่าความอำมหิตดังกล่าวเป็นผลพวงจากการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดในวังวนอำนาจ โดยเฉพาะสัญชาตญาณความเป็นแม่ที่ต้องปกป้องสถานะรัชทายาทของหลิวอิง (刘盈) ผู้เป็นพระราชโอรส จากการคุกคามทางการเมืองของกลุ่มอำนาจใหม่ ซึ่งบีบคั้นให้พระนางต้องกำจัดการเสี้ยนหนามอย่างเด็ดขาดเพื่อความมั่นคงของราชบัลลังก์ (ปวีลดา บวรศักดิ์, 2567) อีกทั้งในมิติของการบริหารราชการแผ่นดิน ดังที่ กนกพร นุ่มทอง (2565) ได้ชี้ให้เห็นจากการอ้างอิงบันทึกประวัติศาสตร์ซือจี้ (史记) บทพระราชประวัติพระพันปีหลี่ว (吕太后本纪) ว่า ซื่อหม่าเขียนไม่เพียงแต่ยกระดับสถานะการบันทึกประวัติของพระนางให้อยู่ในหมวดเป็นจี๋ เทียบเท่าจักรพรรดิ ผู้ปกครองแผ่นดิน แต่ยังได้ประเมินผลงานเชิงบวกว่า ในยุคของพระนาง ราษฎรได้พักผ่อน บ้านเมืองสงบร่มเย็น มีการลงโทษน้อย และสังคมอุดมสมบูรณ์ จนนำไปสู่การวางรากฐานเศรษฐกิจสู่ยุคเหวิน-จิง (文景之治) ในเวลาต่อมา (Wang & Tang, 2021) การผลิตซ้ำชุดความรู้ดังกล่าวได้ลดทอนความซับซ้อนของพระนางลงเหลือเพียงภาพลักษณ์ของทราซย์หญิง หรือนางมารร้ายที่เป็นปฏิกิริยาต่อระบอบปิตาธิปไตย โดยละเลยการตั้งคำถามถึงปมเหตุ ที่แท้จริงว่า

เหตุใดสตรีผู้เคยร่วมทุกข์ร่วมสุขกอบกู้แผ่นดินเคียงข้างจักรพรรดิอันเกาจู่ (汉高祖) มีบทบาทสูงยิ่งในบริบทแห่งการสถาปนาราชวงศ์ฮั่น (กนกพร นุ่มทอง, 2565) จึงแปรเปลี่ยนเป็นผู้ละเมิดจารีตการสืบราชสันตติวงศ์และจริยธรรมของราชวงศ์ได้อย่างหน้ามือเป็นหลังมือ การมองข้ามมิติความเป็นมนุษย์นี้ ทำให้สูญเสียโอกาสในการทำความเข้าใจพลวัตทางการเมืองในยุคเริ่มแรกของราชวงศ์ฮั่นในระดับลึกซึ้งไปอย่างน่าเสียดาย

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาสถานภาพการศึกษาเกี่ยวกับสมเด็จพระจักรพรรดินีหลี่วี่ไฉ่ในแวดวงวิชาการที่ผ่านมา จะพบว่าทิศทางการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 3 แนวทางหลักอย่างชัดเจน เริ่มจากการศึกษาภาพลักษณ์ในประวัติศาสตร์นิพนธ์จารีต (Traditional Historiography and Image Analysis) ดังที่บทวิเคราะห์ของ Xiao (2017) ได้ชี้ให้เห็นความย้อนแย้งว่าแม้บันทึกประวัติศาสตร์สื่อถึงชื่อเสียงที่งดงามของพระนางไว้อย่างตรงไปตรงมา แต่ก็ยังยกย่องผลสัมฤทธิ์ในการรักษาสันติภาพของแผ่นดิน ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Zheng (2014) ที่อธิบายความสามารถในการจัดการอำนาจรัฐอย่างเด็ดขาดภายใต้ภาพลักษณ์สตรีเหล็ก ควบคู่ไปกับการตั้งข้อสังเกตของ Zhai (2023) ที่ระบุว่า การรับรู้ภาพลักษณ์ดังกล่าวมีพลวัตแปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ทว่างานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ยังคงยึดโยงอยู่กับการประเมินความดี-ความเลวหรือบุญคุณ-ความแค้น ตามกรอบจริยธรรมขงจื๊อ ในขณะเดียวกัน การวิเคราะห์อีกแนวทางหนึ่งได้มุ่งเน้นไปที่มิติเชิงสถาบันและพลวัตอำนาจทางการเมือง โดยงานศึกษาชิ้นสำคัญของ Cheng (2009) มุ่งถอดรหัสการรัฐประหารกวาดล้างตระกูลหลี่ว่าเป็นผลพวงของกระบวนการรวมศูนย์อำนาจระหว่างสถาบันกษัตริย์และขุนนางเก่า ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของ Ye (2024) ตลอดจน Du & Ba (2008) ที่พบว่าความพยายามในการขยายอำนาจด้วยการตั้งตระกูลหลี่เป็นอ่องได้นำไปสู่ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างและการละเมิดจารีตทางการเมือง แม้งานวิจัยกลุ่มนี้จะช่วยให้เห็นภาพรวมของโครงสร้างอำนาจรัฐ แต่ยังขาดการทำความเข้าใจถึงแรงจูงใจเบื้องลึกและสภาวะจิตใจของผู้กระทำ ด้วยเหตุนี้ ในระยะหลังจึงเริ่มมีแนวทางการตีความใหม่ผ่านมิติสตรีศึกษาและจิตวิทยาการเมืองที่พยายามทำความเข้าใจพระนางในฐานะมนุษย์และสตรี ภายใต้โครงสร้างสังคมปิตาธิปไตย ดังปรากฏในงานวิจัยของ กนกพร นุ่มทอง (2565) ที่อธิบายถึงบทบาทอันสูงยิ่งของสตรีในการร่วมกอบกู้แผ่นดิน สอดรับกับข้อเสนอของ Zhu (2018) ที่ศึกษาข้อจำกัดของสตรีที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคฮั่นตะวันตก ที่สำคัญยิ่งคือบทวิเคราะห์ของ Qin (2018) ที่ได้ให้ข้อสังเกตอย่างแหลมคมว่า พฤติกรรมที่โหดร้ายของพระนางแท้จริงแล้วคือกระบวนการปลดปล่อยความกดดันที่ถูกสะสมมาอย่างยาวนานจากการสังเคราะห์วรรณกรรมข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้งานวิจัยในปัจจุบันจะมีการอธิบายพลวัตทางการเมืองเชิงโครงสร้างและมิติด้านจิตวิทยาอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่มักแยกส่วนการศึกษาออกจากกันอย่างชัดเจน ช่องว่างทางวิชาการที่สำคัญคือยังขาดการนำอารมณ์ความรู้สึกส่วนบุคคลมาอธิบายในฐานะกลไกเชิงสถาบันที่ก่อกวนอำนาจรัฐอย่างเป็นระบบ ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งต่อยอดจากงานวิจัยของ Qin (2018) และ Cheng (2009) โดยประยุกต์ใช้แนวทางการวิเคราะห์แบบสหวิทยาการในการวิเคราะห์เอกสารชั้นต้น ซึ่งอาศัยฐานข้อมูลประวัติศาสตร์หลักจากบันทึกประวัติศาสตร์สื่อถึงชื่อเสียงที่งดงามโดยกระบวนการอ่านและตีความเอกสารจะดำเนินไปผ่านการวิพากษ์ประวัติศาสตร์นิพนธ์ (Critical Historiography) เพื่อรื้อถอนและแยกแยะข้อเท็จจริงด้านความสำเร็จในการบริหารรัฐกิจ ออกจากอคติของจารีตปิตาธิปไตยที่มุ่งผลิตซ้ำภาพลักษณ์ทรราชย์สตรี โดยกระบวนการวิเคราะห์ดังกล่าวจะกระทำภายใต้กรอบมุมมองเชิงวิเคราะห์ 2 ประการ ได้แก่ 1) กรอบการเมืองเรื่องอารมณ์ (Politics of Emotion) แนวทางนี้ปฏิเสธการมองประวัติศาสตร์การเมืองว่าเป็นเพียงผลของการต่อรองผลประโยชน์เชิงสถาบันเพียงฝ่ายเดียว แต่เสนอให้พิจารณาปัจจัยเรื่องอารมณ์ความรู้สึก เช่น สัญชาตญาณความรักแบบมารดา และความหวาดกลัวต่อความไม่มั่นคง ในฐานะปัจจัยหรือมิติการวิเคราะห์ที่ทรงพลังในการกำหนดนโยบายและชะตากรรมของรัฐ ควบคู่ไปกับ 2) กรอบการเมืองเครือญาติ (Kinship Politics) ซึ่งใช้วิเคราะห์ผลกระทบเชิงโครงสร้างสถาบันเมื่อผู้ปกครองนำความสัมพันธ์ทางสายเลือดเข้ามาทำหน้าที่แทนกลไกของรัฐเพื่อสร้างเกราะป้องกันและผูกขาดอำนาจ ทั้งนี้ เมื่อนำกรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวมาปรับใช้กับบริบทวัฒนธรรมจีนโบราณ จะพบว่าความรักมิใช่เพียงเรื่องความสัมพันธ์ส่วนตัว หากแต่เป็นรากฐานของความสัมพันธ์ตามหลักขงจื๊อ อย่างไรก็ดี เมื่อความรักและความผูกพันทางสายเลือดถูกนำไปวางไว้ในสมรภูมิการเมืองที่มีเดิมพันเป็นความอยู่รอดของตระกูล ความรู้สึกนั้นมักบิดเบี้ยวและแปรสภาพเป็นสิ่งที่ผู้เขียนเรียกว่าพิษร้ายทางการเมืองกล่าวคือ เป็นความรักที่ถูกเจือปนด้วยความหวาดระแวงและการปกป้องพวกพ้องอย่างสุดโต่ง ดังกรณีศึกษาของสมเด็จพระจักรพรรดินีหลี่วี่ไฉ่ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับข้อค้นพบ

ของ Qin (2018) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความรักอย่างสุดโต่งที่มีต่อพระราชโอรส ประกอบกับความต้องการปกป้องสถานะของตนเองจากระบบครอบครัวแบบปิตาธิปไตย ได้แปรเปลี่ยนเป็นแรงขับเคลื่อนทางอารมณ์ที่รุนแรงจนนำไปสู่การกวาดล้างศัตรูอย่างโหดเหี้ยม ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่า ความกดดันทางจิตใจและการตอบสนองต่อภัยคุกคามส่วนบุคคลสามารถยกระดับและกลุ่กลายเป็นโศกนาฏกรรมระดับรัฐได้อย่างไร

ดังนั้น บทความเรื่องการเมืองเรื่องอารมณ์และอำนาจเครือญาติ: การวิเคราะหพระนางหลี่โหว่กับวิกฤตความชอบธรรมในราชวงศ์ฮั่นตอนต้น จึงมุ่งนำเสนอข้อถกเถียงหลักว่า ความเสื่อมถอยและวิกฤตการณ์ทางการเมืองในช่วงต้นราชวงศ์ฮั่น มิได้มีสาเหตุหลักมาจากความไร้ความสามารถของจักรพรรดิหรือปัจจัยภายนอก หากแต่เกิดจากอารมณ์ส่วนบุคคลของผู้มีอำนาจสูงสุด นั่นคือความรักที่ขาดปัญญาญาณ และการยึดติดในสายเลือดของพระนางหลี่โหว่ การศึกษาชิ้นนี้จะฉายภาพให้เห็นกระบวนการที่ความรู้สึกส่วนตัวถูกขยายขอบเขตจนกลายเป็นนโยบายสาธารณะ และสร้างวัฒนธรรมการเมืองแบบเห็นแก่เครือญาติ บ่อนทำลายระบบคุณธรรม และความชอบธรรมของราชวงศ์ในระยะยาว ผ่านการสังเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และการตีความใหม่ด้วยมุมมองมนุษยนิยม ข้อเสนอจากการสังเคราะห์ในบทความนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยคืนความเป็นธรรมและความเป็นมนุษย์ให้กับบุคคลในประวัติศาสตร์ แต่ยังเป็นอุทาหรณ์สอนใจสำหรับการบริหารราชการแผ่นดินในทุกยุคสมัยว่า เมื่อใดก็ตามที่ผู้นำปล่อยให้อารมณ์รักและอคติส่วนตัวอยู่เหนือหลักการและเหตุผล เมื่อนั้นความรักย่อมสามารถแปรเปลี่ยนเป็นยาพิษที่ร้ายแรงที่สุดในการทำลายรัฐและสังคม

2. ปฐมบทแห่งความกลัว : พลวัตอำนาจและวิกฤตการณ์ความชอบธรรมในราชสำนักฮั่นยุคเริ่มแรก

ในประวัติศาสตร์การเมืองจีนสมัยราชวงศ์ฮั่นช่วงก่อตั้ง ความขัดแย้งที่รุนแรงและส่งผลระยะยาวนานที่สุดมิใช่สงครามระหว่างรัฐ หากแต่เป็นความขัดแย้งเชิงอำนาจภายในราชสำนักที่ก่อตัวขึ้นจากวิกฤตการณ์ความชอบธรรมในการสืบราชสันตติวงศ์ สถานการณ์ดังกล่าวมีเพียงสั้นคลอนเสถียรภาพของราชบัลลังก์ แต่ยังเป็นปัจจัยชี้้นำที่เปลี่ยนชะตากรรมของสมเด็จพระจักรพรรดินีหลี่โหว่ จากพระอัครมเหสีผู้เคียงข้างให้กลายเป็นนักปกครองผู้ทรงอำนาจและโหดเหี้ยมในสายตาคนรุ่นหลัง ในส่วนนี้จะมุ่งวิเคราะห์ปฐมเหตุแห่งความกลัวที่ฝังรากลึกในจิตใจของพระนาง โดยมุ่งเน้นไปที่รอยร้าวระหว่างอุดมคติของบิดากับบุคลิกภาพของพระราชโอรส และผลกระทบต่อความมั่นคงของตระกูลหลี่ ซึ่งรากฐานของความขัดแย้งเริ่มต้นขึ้นเมื่อจักรพรรดิหลิวปัง (刘邦) ทรงมีอคติทางความรู้สึกอย่างรุนแรงต่อรัชทายาทหลิวอิง พระราชโอรสองค์โตที่ประสูติแต่พระนางหลี่โหว่ ทรงมองบุคลิกที่อ่อนโยน เปี่ยมด้วยเมตตาและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นของหลิวอิงว่าเป็นความอ่อนแอ ซึ่งในทัศนะของปฐมกษัตริย์ผู้ผ่านสมรภูมิเลือดอย่างหลิวปัง คุณลักษณะดังกล่าวไม่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะปกครองแผ่นดินที่เพิ่งผ่านพ้นสงครามและยังเต็มไปด้วยขุนศึกผู้แข็งข้อ (ปิตุบลดา บวรศักดิ์, 2567) ในทางตรงกันข้ามพระองค์กลับทรงโปรดปรานหลิวหู่อู่ (刘如意) โอรสของพระสนมซี อย่างออกนอกหน้า โดยทรงให้เหตุผลสำคัญเชิงจิตวิทยาการเมืองว่าหลิวหู่อู่มีบุคลิกกลม้ายคล้ายคลึงกับพระองค์ ทั้งในด้านความเด็ดขาดและความกล้าหาญ (Zheng, 2014) ความพึงพอใจส่วนพระองค์นี้ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง โดยมีความพยายามหลายครั้งที่จะเปลี่ยนตัวรัชทายาท ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในระบอบจักรพรรดิยุคแรกเริ่ม ความชอบธรรมทางนิตินัย (จารีตการตั้งพระราชโอรสคนโต) กำลังถูกท้าทายด้วยความชอบธรรมทางพลตินัย และนี่ถือเป็นตัวอย่างของการใช้อคติทางความรู้สึกขับเคลื่อนนโยบายรัฐ ซึ่งได้สร้างภาวะความไม่มั่นคงอย่างรุนแรง และบีบบังคับให้หลี่โหว่ต้องตอบโต้ด้วยความกลัว

ในมุมมองของการวิเคราะห์การเมือง สถานการณ์การเปลี่ยนตัวรัชทายาทนี้ได้ลดทอนสถานะของพระนางหลี่โหว่จากพระอัครมเหสีผู้เคียงข้าง ผู้เคยร่วมฝ่าฟันอุปสรรค ลงมาเป็นเพียงมารดาของรัชทายาทที่กำลังจะสูญเสียสถานะทางการเมือง ความสั่นคลอนนี้มีไม่เพียงเรื่องของตำแหน่งยศบรรดาศักดิ์ แต่เป็นสัญญาณเตือนภัยถึงความอยู่รอดปลอดภัยของชีวิต เมื่อความโปรดปรานของจักรพรรดิมุ่งเน้นไปที่พระสนมซี ดุลยภาพทางอำนาจรัฐจึงเริ่มเอนเอียงตามไปด้วย มิได้วางตัวเป็นเพียงนางสนมผู้ปรนนิบัติ แต่ได้ก้าวเข้ามาเป็นผู้เล่นหลักในเกมการเมือง นางใช้ความโปรดปรานของจักรพรรดิเป็นอาวุธ โดยการร้องไห้คร่ำครวญทั้งวันทั้งคืนเพื่อกดดันให้เปลี่ยนตัวรัชทายาท (Zheng, 2014) การกระทำดังกล่าวสร้างสภาวะความไม่สมดุลที่บีบคั้นให้พระนางหลี่โหว่ต้องเผชิญหน้ากับความจริงที่โหดร้ายว่า หากปราศจากตำแหน่งรัชทายาทของพระราชโอรส นางและตระกูลหลี่อาจไม่มีที่ยืนในหน้าประวัติศาสตร์ และอาจหมายถึง

จุดจบของชีวิตทั้งตระกูลเมื่อสิ้นรัชกาล ความกลัวที่เกิดจากความไม่มั่นคงนี้ จึงผลักดันให้พระนางหลี่โฮ่วต้องเปลี่ยนบทบาทจากภรรยาผู้เจียมตนมาเป็นนักยุทธศาสตร์ผู้โหดเหี้ยม เมื่อตระหนักว่าล้าพั้งความรักความผูกพันในอดีตไม่สามารถรั้งพระทัยของจักรพรรดิได้ พระนางจึงหันไปพึ่งพาอำนาจทางการเมืองจากภายนอก ดังที่ปรากฏในบันทึกประวัติศาสตร์สื่อจี้ บทพระราชประวัติพระพันปีหลี่ว่า พระนางได้ให้คนไปบีบบังคับจิ้งเหลียง (张良) ที่ปรึกษาคนสำคัญ ให้ออกอุบายเชิญสี่ผู้อาวุโสแห่งเขาซางซาน (箕山四叟) ซึ่งเป็นปราชญ์ที่จักรพรรดิอันเถาจงทรงเคารพนับถือ ให้มาปรากฏตัวเป็นที่ปรึกษาสนับสนุนหลิวอิง จนจักรพรรดิอันเถาจงยอมล้มเลิกความคิดที่จะเปลี่ยนรัชทายาทในที่สุด (Qin, 2018) การปรากฏตัวของสี่ผู้เฒ่าเคียงข้างรัชทายาทนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ เพราะสะท้อนว่าหลิวอิงมีฐานสนับสนุนทางการเมืองมากพอที่จะทำให้การเปลี่ยนตัวรัชทายาทเสี่ยงต่อความขัดแย้งภายในราชสำนัก เหตุการณ์นี้แม้จะรักษาตำแหน่งของหลิวอิงไว้ได้ แต่มันได้ตอกย้ำให้หลี่โฮ่วเห็นว่าอำนาจ คือเครื่องมือเดียวที่จะประกันความปลอดภัยได้ (Zheng, 2014)

ดังนั้น การจัดการขึ้นเด็ดขาดของพระนางหลี่โฮ่วที่ปรากฏในเวลาต่อมา ไม่ว่าจะเป็นการปลงพระชนม์หลิวหู่อี้ หรือการกระทำทารุณกรรมต่อพระสนมชิงกนกลายเป็นมนุษย์หมุ่ มิได้เกิดขึ้นจากสุญญากาศ แต่สามารถพิจารณาได้ว่าเกี่ยวข้องกับปมบทบาทแห่งความกลัว ที่ถูกส่งสมมาอย่างยาวนาน เป็นปฏิกิริยาตอบโต้ที่รุนแรงต่อผู้ที่เคยคุกคามสถานะความปลอดภัยของพระมารดาและพระราชโอรส ในบริบทของสังคมปิตาธิปไตยที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาพระราชโอรสเพื่อความอยู่รอด ความรักของพระมารดาจึงแปรสภาพเป็นสัญชาตญาณการทำลายล้างศัตรู เพื่อรักษาพื้นที่อันเพียงหนึ่งเดียวในสมรภูมิอำนาจให้มั่นคงที่สุด

3. พลวัตความรุนแรงทางการเมือง: กรณีศึกษาและผลกระทบทางจิตวิทยาต่อเสถียรภาพราชบัลลังก์อัน

การเปลี่ยนผ่านอำนาจจากจักรพรรดิสู่อันเถาจงมีได้เป็นเพียงการส่งมอบตำแหน่งประมุขแห่งรัฐ แต่เป็นจุดหักเหที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่นำไปสู่ความรุนแรงในราชสำนักในประวัติศาสตร์จีน ศูนย์กลางของโศกนาฏกรรมนี้คือความขัดแย้งระหว่างสมเด็จพระจักรพรรดินีหลี่โฮ่ว และพระสนมชี ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านมุมมองเชิงวิเคราะห์การเมืองเรื่องอารมณ์ โดยชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์ดังกล่าวมิใช่เพียงความหึงหวงในราชสำนักฝ่ายใน หากแต่เป็นกระบวนการที่อารมณ์ความรู้สึกได้แปรเปลี่ยนความคับแค้นส่วนตัวให้กลายเป็นเครื่องมือทำลายล้างคู่แข่งทางการเมืองอย่างถอนรากถอนโคน

3.1 กรณีศึกษามนุษย์หมุ่: ร่างกายในฐานะพื้นที่แห่งการลงทัณฑ์ทางการเมือง

กรณีของพระสนมชีถือเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดของการใช้ความรุนแรงแบบสุดขั้วเพื่อตอบโต้ความไม่มั่นคงทางสถานภาพ ความขัดแย้งเริ่มก่อตัวขึ้นเมื่อจักรพรรดิแสดงเจตนาจะปลดรัชทายาทหลิวอิง (พระราชโอรสของหลี่โฮ่ว) และตั้งหลิวหู่อี้ (โอรสของสนมชี) แทน เนื่องจากทรงมองว่าหลิวอิงมีจิตใจอ่อนโยนเกินไป ในขณะที่หู่อี้มีความเข้มแข็งคล้ายพระองค์ (Wang & Tang, 2021) เมื่อสิ้นรัชกาล หลี่โฮ่วซึ่งสะสมความคับแค้นจากการถูกลดทอนความสำคัญและความหวาดระแวงในการถูกแย่งชิงอำนาจ จึงเริ่มปฏิบัติการชำระแค้น ทั้งนี้ กระบวนการทำลายพระสนมชีมิได้เกิดขึ้นทันที แต่เป็นไปอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากการกักขังในหอย่เซียง (永巷) หรือคุกในวัง บังคับให้โกนศีรษะ ใส่ชุดนักโทษ และทำงานหนักด้วยการตำข้าว (Wang, 2020) อย่างไรก็ตาม จุดแตกหักเกิดขึ้นเมื่อพระสนมชีร้องเพลงคร่ำครวญถึงความทุกข์ยากและพาดพิงถึงพระราชโอรส (หลิวหู่อี้) ว่าเป็นความหวังที่จะมาช่วยเหลือ ซึ่งในสายตาของหลี่โฮ่ว นี่คือสัญญาณของภัยคุกคามที่ยังไม่สิ้นสุด จึงนำไปสู่การปลงพระชนม์หลิวหู่อี้ด้วยยาพิษ และยกระดับการลงทัณฑ์พระสนมชีสู่สถานะมนุษย์หมุ่ ซึ่งบันทึกประวัติศาสตร์สื่อจี้ บทพระราชประวัติพระพันปีหลี่ ได้บันทึกการละเอียดของทัณฑ์ทรมานนี้ไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นการทำลายอัตลักษณ์ความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ ด้วยการตัดแขนและขา ควักลูกตา ทำลายแก้วหูให้หูหนวก บังคับให้ดื่มยาจนเป็นไข้ และนำร่างไปทิ้งไว้ในส้วม (Wang & Tang, 2021) การกระทำนี้มีใช่เพียงการประหารชีวิต แต่เป็นการปฏิเสธสถานะความเป็นมนุษย์ เปลี่ยนโฉมหน้าศัตรูที่เคยดงามที่สุดให้กลายเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจที่สุด ซึ่งอาจสะท้อนการตอบสนองต่อความคับแค้นและความไม่มั่นคงทางอำนาจที่สะสมมา

3.2 การทรมานในฐานะพิธีกรรมสาธิตอำนาจ

ในมิติทางรัฐศาสตร์และสังคมวิทยา การกระทำของหลี่วโหว่ โดยเฉพาะกรณีการทรมานพระสนมชิงจนกลายเป็นมนุษย์หมู มีอาจอธิบายได้อย่างเพียงพอด้วยกรอบศีลธรรมว่าด้วยความโหดเหี้ยมส่วนบุคคล หากแต่ควรถูกทำความเข้าใจในฐานะพิธีกรรมสาธิตอำนาจ ที่เป็นการแสดงขอบเขตของอำนาจและผลจากการทำทลายผู้กุมอำนาจในราชสำนัก การแปรสภาพร่างกายของพระสนมซีให้กลายเป็นวัตถุแห่งความสยดสยอง มิได้มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อสร้างความเจ็บปวดทรมานหรือการแก้แค้นเชิงอารมณ์ หากแต่ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ทางการเมือง ที่แสดงขอบเขตของอำนาจไปยังกลุ่มขุนนาง พระสนม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในราชสำนักอันอย่างชัดเจน กล่าวคือ อำนาจสูงสุดในวังหลังได้ถูกผูกขาดไว้โดยหลี่วโหว่ และการทำทลายอำนาจดังกล่าวย่อมนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ไม่อาจคาดเดาได้

ในกรอบการวิเคราะห์นี้ การกระทำดังกล่าวสามารถอธิบายได้ผ่านตรรกะของการเมืองเรื่องอารมณ์ ที่เชื่อมโยงกับอำนาจ ที่เชื่อมโยงกันเป็นเนื้อเดียว ได้แก่การข่มขู่ขู่ศัตรู การลงทัณฑ์ที่โหดร้ายเกินจินตนาการทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางจิตวิทยา ซึ่งอาจทำหน้าที่โน้มน้าวสัญลักษณ์ในการแสดงให้เห็นว่าผู้ใดที่บังอาจทำทลายอำนาจของหลี่วโหว่หรือคิดจะแย่งชิงตำแหน่งรัชทายาทจะต้องเผชิญกับจุดจบที่เลวร้ายยิ่งกว่าความตาย (Qin, 2018) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางรัฐศาสตร์ว่าด้วยการใช้อำนาจเชิงสัญลักษณ์เพื่อควบคุมพฤติกรรมทางการเมืองในสังคมที่ยังขาดกลไกสถาบันที่มั่นคง ควบคู่ไปกับการกำจัดเสี้ยนหนาม ซึ่งก่อนหน้านั้นพระนางได้เคยแสดงความเด็ดขาดให้เห็นมาแล้วจากการร่วมมือกับเซียวเหอ วางแผนลวงหานซิน (韩信) ขุนศึกคนสำคัญมาสังหารและกวาดล้างสามชั่วโคตร ดังที่บันทึกประวัติศาสตร์สู่อัจฉริยะ บทประวัติไหวอินโหว่ ได้บันทึกไว้ และในกรณีฝ่ายใน ระบบการเมืองแบบปิตาธิปไตยที่อำนาจของพระมารดาผูกติดกับพระราชโอรส การคงอยู่ของพระสนมซีและหลิวหู่ก็คือภัยคุกคามต่อความมั่นคงของราชบัลลังก์เช่นเดียวกัน การกำจัดภัยคุกคามเหล่านี้จึงเป็นการตัดรากถอนโคนคู่แข่งทางการเมือง เพื่อประกันความปลอดภัยให้แก่สายเลือดของตนเอง (Zhu, 2018) การกระทำของหลี่วโหว่จึงสะท้อนตรรกะของการเมืองแบบผลรวมเป็นศูนย์ ซึ่งการดำรงอยู่ของฝ่ายหนึ่งย่อมหมายถึงการถูกทำลายของอีกฝ่ายหนึ่ง

ขณะเดียวกัน การใช้ความรุนแรงในระดับสุดโต่งดังกล่าวยังสามารถตีความได้ในฐานะกระบวนการปลดปล่อยความกดดันทางอารมณ์ที่ถูกกดทับมาอย่างยาวนาน กล่าวคือ การระบายออกของความกดดันทางจิตใจนี้มีได้แยกขาดจากการเมือง หากแต่หลอมรวมอยู่ในกระบวนการใช้อำนาจอย่างแนบแน่นและเน้นย้ำว่าบันทึกเกี่ยวกับปฏิกิริยาของอันฮู่ตี้หลังทอดพระเนตรพระสนมซีแสดงให้เห็นว่า เหตุการณ์ดังกล่าวถูกเชื่อมโยงกับการถอนพระองค์ออกจากการบริหารราชการ ซึ่งเปิดพื้นที่ให้หลี่วโหว่เพิ่มบทบาทในการกำหนดทิศทางการเมืองของราชสำนัก โดยเฉพาะในบริบทสังคมปิตาธิปไตยที่ผู้หญิงไม่สามารถดำรงอำนาจได้ด้วยตนเอง แต่ต้องผูกความอยู่รอดเข้ากับสถานะของพระราชโอรส ความรัก ความกลัว และความรุนแรงจึงถูกหล่อเป็นโครงสร้างเดียวกัน และแปรเปลี่ยนความเป็นแม่ให้กลายเป็นกลไกทางการเมืองที่ทั้งปกป้องและทำลายไปพร้อมกัน

3.3 จุดเปลี่ยนสำคัญ: การนำเสด็จจักรพรรดิอันฮู่ตี้ทอดพระเนตรการลงทัณฑ์

ประเด็นที่น่าวิเคราะห์ประการหนึ่งคือ การที่สมเด็จพระจักรพรรดินีหลี่วโหว่ตัดสินพระทัยนำจักรพรรดิอันฮู่ตี้ พระราชโอรส เสด็จไปทอดพระเนตรพระสนมซีภายหลังถูกลงทัณฑ์ถูกลงทัณฑ์ด้วยพระองค์เอง การกระทำดังกล่าวอาจตีความได้หลายประการ หนึ่งในนั้นคือการทำให้พระราชโอรสทรงตระหนักถึงความรุนแรงของการแข่งขันทางอำนาจให้แก่พระราชโอรสผู้มีจิตใจอ่อนโยน ให้ตระหนักถึงความโหดร้ายของการต่อสู้แย่งชิงอำนาจ และเพื่อกระตุ้นให้เขามีความเข้มแข็งเด็ดขาดในการปกครอง (Wang & Tang, 2021) หรืออาจต้องการแสดงผลงานการกำจัดศัตรูเพื่อให้พระราชโอรสรู้สึกปลอดภัย อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์กลับตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง เมื่ออันฮู่ตี้ทราบข่าวที่บิดเบือนในสัปดาห์พระสนมซี พระองค์ทรงตกพระทัยอย่างยิ่ง ทรงพระกันแสง และตรัสข้อความสำคัญที่บันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ว่า “此非人所为。臣为太后子，终不能治天下。” (การกระทำนี้มีไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์พึงกระทำ ข้าพเจ้าในฐานะพระราชโอรสของไทเฮา มีอาจปกครองแผ่นดินได้) (Sima, 1999)

3.4 ผลกระทบทางจิตวิทยาสู่การล่มสลายของจักรพรรดิ

เหตุการณ์มนุษย์หมู่กลายเป็นบาดแผลทางใจที่ไม่อาจเยียวยาได้ของจักรพรรดิอันฮู่ตี้ และส่งผลกระทบโดยตรงต่อเสถียรภาพของราชสำนัก

อันฮู่ตี้ผู้ยึดมั่นในคุณธรรมและความเมตตา รู้สึกรังเกียจและรับไม่ได้กับการกระทำของมารดา ความรู้สึกผิดบาปและความสะพรึงกลัวทำให้พระองค์สูญเสียความชอบธรรมในใจตนเองที่จะปกครองอาณาจักรที่ได้มาด้วยวิธีการอันโหดร้าย (Wang, 2020) แน่แน่นอนว่าความกระทบกระเทือนทางจิตใจนี้ ทำให้อันฮู่ตี้ประหลาดใจจนลุกไม่ขึ้นนานกว่าหนึ่งปี และเมื่อหายประชวร พระองค์เลือกที่จะไม่ว่าราชการ โดยหันไปหมกมุ่นกับสุราและนารีเพื่อหนีความจริง ภาวะสูญญากาศทางอำนาจนี้เปิดโอกาสให้หลิวโฮ่วเข้ามาออกกว่าราชการหลังม่านได้อย่างเต็มตัวและชอบธรรมในทางปฏิบัติ ความตรอมใจและวิถีชีวิตที่ทำลายสุขภาพเช่นนี้ ยังส่งผลให้อันฮู่ตี้สวรรคตในวัยหนุ่ม (พระชนมายุเพียง 23 พรรษา) ทิ้งให้ราชวงศ์อันตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของตระกูลหลิวอย่างสมบูรณ์ ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งครั้งใหญ่ในเวลาต่อมา (Du & Ba, 2008)

กรณีนี้สะท้อนให้เห็นว่าพิษรัก ในราชสำนักมิใช่เรื่องส่วนตัว แต่เป็นชนวนเหตุแห่งความรุนแรงทางการเมือง ความพยายามของหลิวโฮ่วในการใช้ความโหดเหี้ยมเพื่อปกป้องบัลลังก์ กลับกลายเป็นอาวุธที่ทำลายจิตวิญญาณของพระราชโอรสผู้เป็นจักรพรรดิ และทำลายความชอบธรรมของระบอบการปกครองในสายตาของทนายทนายเอกสารที่หลงเหลืออยู่เชื่อมโยงเหตุการณ์ดังกล่าวกับความเปลี่ยนแปลงในตัวจักรพรรดิ จากผู้ที่มีแนวโน้มจะปกครองด้วยความเมตตา ไปสู่ผู้ปกครองที่ถอนตัวจากราชกิจและสิ้นพระชนม์ในเวลาไม่นานหลังจากนั้น ซึ่งปิดฉากความเป็นไปได้ที่จะเห็นรูปแบบการปกครองโดยธรรมของสายเลือดในช่วงเวลานั้น

4. กรงขังแห่งเครือญาติ : ปัญหาความชอบธรรมและโคกนาฏกรรมทางศีลธรรมในระบอบหลิวโฮ่ว

ช่วงเปลี่ยนผ่านจากราชสมัยจักรพรรดิฮู่ตี้ของสมเด็จพระจักรพรรดินีหลิวโฮ่ว ปรากฏการณ์ที่โดดเด่นและส่งผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจมากที่สุดคือการก้าวขึ้นสู่อำนาจของกลุ่มเครือญาติฝ่ายแม่หรือตระกูลหลิว ในส่วนนี้ จะมุ่งวิเคราะห์พลวัตทางการเมืองภายใต้กรอบมุมมองเชิงวิเคราะห์การเมืองเครือญาติ (Kinship Politics) โดยใช้คำอธิบายเชิงเปรียบเทียบว่าเป็นกรงขังแห่งเครือญาติ ซึ่งอธิบายสถานะที่พระนางหลิวโฮ่วพยายามสร้างความมั่นคงผ่านการกระจายอำนาจสู่เครือญาติ แต่กลับกลายเป็นพันนาการที่นำไปสู่ความขัดแย้งทางศีลธรรมและจุดจบของตระกูล โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ การแต่งตั้งตระกูลหลิวเป็นอ๋องในฐานะระบบเครือญาติอุปถัมภ์ การปะทะกันของมุมมองส่วนบุคคลกับหลักรัฐศาสตร์ และโคกนาฏกรรมทางศีลธรรมจากการแต่งงานร่วมสายเลือด

4.1 การแต่งตั้งตระกูลหลิวเป็นอ๋อง : การละเมิดพันธสัญญาม้าขาว (白马之盟)

การก้าวขึ้นสู่อำนาจของตระกูลหลิวมิได้เกิดขึ้นเพียงชั่วข้ามคืน แต่เป็นกระบวนการทางยุทธศาสตร์ที่พระนางหลิวโฮ่วดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนเพื่อตอบโต้ความไม่มั่นคงทางการเมืองภายหลังการสวรรคตของจักรพรรดิและจักรพรรดิอันฮู่ตี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการละเมิดพันธสัญญาม้าขาว ที่ระบุว่า “非刘氏而王，天下共击之” (หากไม่ใช่คนในสกุลหลิวแล้วตั้งตนเป็นอ๋อง ขอให้คนทั้งใต้หล้าร่วมกันโจมตี) (Sima, 1999)

4.1.1 การสร้างฐานอำนาจใหม่ เมื่อจักรพรรดิอันฮู่ตี้สวรรคต พระนางหลิวโฮ่วตระหนักว่าอำนาจของตระกูลหลิวกำลังสั่นคลอนเนื่องจากขาดความชอบธรรมทางนิตินัยในการปกครอง พระนางจึงเริ่มนโยบายแต่งตั้งตระกูลหลิวเป็นอ๋อง เพื่อสร้างเกราะป้องกันทางการเมือง โดยเริ่มจากการเลื่อนตำแหน่งให้พี่น้องและพระราชนัดดาชาย เช่น หลิวไท่ (吕台), หลิวฉ่าน (吕产), หลิวลู่ (吕禄) และหลิวทง (吕通) ขึ้นดำรงตำแหน่งอ๋องและขุนนางระดับสูง การกระทำนี้มีค่าใช้จ่ายเพียงการมอบรางวัลแก่ญาติมิตรในระดับปกติ แต่เป็นการถ่วงอำนาจทางการเมืองและการบริหารราชการแผ่นดินเข้าสู่ศูนย์กลางของตระกูลหลิว โดยเฉพาะการแต่งตั้งหลิวลู่ให้คุมกองทัพบกเหนือ และหลิวฉ่านคุมกองทัพบกใต้ ซึ่งเป็นกองกำลังสำคัญที่รักษาความปลอดภัยในเมืองหลวง (Cheng, 2009)

4.1.2 การปะทะกับกลุ่มอำนาจเก่า การขยายอำนาจของตระกูลหลิวสร้างความไม่พอใจอย่างรุนแรงแก่กลุ่มขุนนางเก่า และเชื้อพระวงศ์ตระกูลหลิว ดังที่บันทึกประวัติศาสตร์ฮั่นจื๊อบันทึกไว้ว่า เมื่อพระนางเรียกขุนนางมาปรึกษาเรื่องการแต่งตั้งตระกูลหลิวเป็นอ๋อง หวังหลิง (王陵) ได้คัดค้านอย่างชัดเจน ทว่าขุนนางอาวุโสที่อันเก่าแก่เคย

วางตัวไว้ก่อนสวรรคตอย่างเฉินผิง (陈平) และโจวป๋ว (周勃) กลับโอนอ่อนผ่อนตาม แม้พวกเขาจะสร้างทำเป็นยอมรับในเบื้องต้นเพื่อความอยู่รอด แต่ในทางปฏิบัติการละเมิดพันธสัญญาที่นำไปสู่การรัฐประหารในเวลาต่อมา การที่หลิวโฮ่วพยายามเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจจากร่วมปกครองกับขุนนางมาเป็นปกครองโดยเครือญาติเป็นการทำลายสมดุลทางอำนาจที่วางรากฐานไว้ (Cheng, 2004)

4.2 มุมมองของหลิวโฮ่ว มุมมองรัฐศาสตร์: ความอยู่รอดกับความชอบธรรม

การวิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมืองของหลิวโฮ่วจำเป็นต้องพิจารณาผ่านสองเลนส์ที่ขัดแย้งกัน คือ มุมมองความจำเป็นส่วนบุคคลของหลิวโฮ่ว และมุมมองความชอบธรรมทางสถาบันในทางรัฐศาสตร์

4.2.1 มุมมองของหลิวโฮ่ว

ความกลัวและความมั่นคงในสายตาของพระนางหลิวโฮ่ว การแต่งตั้งเครือญาติมิใช่ความกระหายอำนาจแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นยุทธศาสตร์ความอยู่รอด ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เต็มไปด้วยภัยคุกคาม จากบทเรียนในอดีตที่พระนางและพระราชโอรสเกือบถูกถอดถอนและสังหารโดยกลุ่มอำนาจของพระสนมซี ทำให้พระนางไม่ไว้วางใจใครนอกจากคนในสายเลือดเดียวกัน (Zhu, 2018) เอกสารทางประวัติศาสตร์ระบุว่า เมื่อจักรพรรดิอันฮุ่ยตี้สวรรคต พระนางหลิวโฮ่วทรงพระกันแสง แต่มีปรากฏพระอัสสุชล จนกระทั่งจึงพี่เฉียน (บุตรชายของจิ้งเหลียง 张辟强) แนะนำให้เฉินผิงร้องขอแต่งตั้งสกุลหลิวคุมกองทัพ พระนางจึงทรงคลายความวิตกและทรงพระกันแสงโดยมีพระอัสสุชล (Ye, 2024) นี่แสดงให้เห็นว่าในมุมมองของพระนางความปลอดภัยของพระมารดาและพระราชโอรสผูกติดอยู่กับการมีกองกำลังทหารของตระกูลตนเองเท่านั้น

4.2.2 มุมมองรัฐศาสตร์

วิกฤตความชอบธรรมในทางรัฐศาสตร์ การกระทำของหลิวโฮ่วถูกมองว่าเป็นการก่อกวนสถาบันกษัตริย์ การนำระบบครอบครัวเข้ามาแทนที่ระบบราชการ ทำให้เกิดภาวะอำนาจซ้อนอำนาจซึ่งขัดต่อหลักการสืบสันตติวงศ์ที่ต้องยึดโยงกับสายเลือดกษัตริย์ การพยายามสร้างความชอบธรรมให้ตระกูลหลิวผ่านการแต่งตั้งและยกย่องบรรพบุรุษ เป็นเพียงเปลือกนอกที่ไม่ได้รับการยอมรับจากโครงสร้างส่วนลึกของสังคมอันที่ยึดถือระบบปิตาธิปไตยและพันธสัญญาของบรรพกษัตริย์ (Wang, 2020) อำนาจของหลิวโฮ่วจึงเป็นอำนาจที่มีฐานทางกำลัง แต่ขาดการยอมรับจากกลุ่มอำนาจเดิม ซึ่งนำไปสู่ความล่มสลายทันทีที่พระนางสิ้นพระชนม์

4.3 การแต่งงานร่วมสายเลือดในฐานะโศกนาฏกรรมทางศีลธรรม

เพื่อกระชับอำนาจให้แน่นแฟ้นที่สุด หลิวโฮ่วได้ใช้นโยบายการแต่งงานทางการเมืองที่รุนแรงและขัดต่อจริยธรรมอย่างร้ายแรง โดยการบังคับให้เกิดการแต่งงานร่วมสายเลือดระหว่างตระกูลหลิวและตระกูลหลิว ซึ่งนำไปสู่โศกนาฏกรรมทางศีลธรรมและมนุษยธรรม

4.3.1 กรณีศึกษาจักรพรรดิอันฮุ่ยตี้และจักรพรรดินีจิ้ง (张皇后)

กรณีที่เกิดข้อถกเถียงอย่างมากคือการอภิเษกสมรสระหว่างจักรพรรดิอันฮุ่ยตี้ (น้า) กับจักรพรรดินีจิ้งซึ่งเป็นพระธิดาขององค์หญิงหลูหยวน (พี่สาวของอันฮุ่ยตี้, 鲁元) กล่าวคือการแต่งงานระหว่างพระมาตุลา (น้าชาย) กับพระราชนัดดา (Zhu, 2018) หลิวโฮ่วมองว่าการรวมสายเลือดนี้จะทำให้ไม่มีใครสามารถแทรกแซงอำนาจได้ (亲上加亲 - ยิ่งญาติยิ่งสนิท) อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์คือโศกนาฏกรรม จักรพรรดินีจิ้งซึ่งยังเยาว์วัยไม่สามารถมีทายาทได้ หลิวโฮ่ว จึงใช้วิธีอำพรางโดยสร้างว่าจักรพรรดินีทรงพระครรภ์ แล้วนำทารกจากนางสนมอื่นมาสวมรอยเป็นโอรส (จักรพรรดิอันเฉียนเซ่า, 汉前少) พร้อมทั้งสังหารมารดาที่แท้จริงของเด็ก (Zhu, 2018) การกระทำนี้ไม่เพียงทำลายชีวิตของผู้บริสุทธิ์ แต่เอกสารยังเชื่อมโยงเหตุการณ์นี้กับความทุกข์ทางศีลธรรมที่อันฮุ่ยตี้ต้องเผชิญในเวลาต่อมาด้วย

4.3.2 การบีบบังคับองค์ตระกูลหลิว

นอกจากนี้ หลิวโฮ่วยังบังคับให้องค์ตระกูลหลิวแต่งงานกับสตรีตระกูลหลิวเพื่อใช้เป็นหูเป็นตาสอดส่องพฤติกรรม เช่น กรณีของหลิวโฮ่ว (刘友) หรือ เจ้าโยวหวัง (赵幽王) ที่ถูกภรรยาตระกูลหลิวใส่ร้ายจนถูกคุมขังและปล่อยให้ออดพระกระยาหารจนสิ้นพระชนม์ หรือกรณีหลิวฮุย (刘恢) เจ้าเหลียงหวัง (赵梁王) ที่ถูกภรรยาตระกูลหลิวควบคุมจนทรงปลงพระชนม์พระองค์เอง (Wang & Tang, 2021) การแต่งงานเหล่านี้ไม่ได้สร้างพันธมิตร แต่กลับสร้างภัย

คุกคามในระดับครอบครัว ความเกลียดชังที่สั่งสมจากการถูกกดขี่ทางเพศและทางอำนาจได้กลายเป็นแรงขับเคลื่อนให้เชื้อพระวงศ์ตระกูลหลิวร่วมมือกับขุนนางเก่า ก่อการกวาดล้างตระกูลหลิวจนสิ้นซากในเหตุการณ์ความวุ่นวายจากตระกูลหลิว

กรงขังแห่งเครือญาติที่พระนางหลิวໄໝ่สร้างขึ้นด้วยความหวังว่าจะปกป้องตนเองและลูกหลาน กลับกลายเป็นโครงสร้างอำนาจที่ย้อนกลับมาสร้างความเปราะบางที่ทำลายล้างทุกฝ่าย การใช้ระบบเครือญาติอุปถัมภ์ ขัดแย้งกับโครงสร้างรัฐศาสตร์แบบจารีต และการละเมิดศีลธรรมผ่านการแต่งงานร่วมสายเลือดได้ทำลายความชอบธรรมของระบอบการปกครอง แม้พระนางจะมีความสามารถในการบริหารราชการแผ่นดินในระดับมหภาค แต่ความล้มเหลวในการจัดการความสัมพันธ์ทางอำนาจและจริยธรรมในระดับจุลภาค ได้นำไปสู่การนองเลือดและการล่มสลายของตระกูลหลิวในท้ายที่สุด

5. มรดกแห่งความพังทลาย : การวิเคราะห์ผลกระทบหลังยุคสมัยหลิวໄໝ่ และโคกนาฏกรรมของตระกูลหลิว

รัชสมัยของสมเด็จพระจักรพรรดินีหลิวໄໝ่ ถือเป็นยุคสมัยแห่งความย้อนแย้งที่รุนแรงที่สุดยุคหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์ราชวงศ์ฮั่น แม้ในทางรัฐศาสตร์ พระนางจะสามารถรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านนโยบายการกระทำโดยไม่กระทำ จนได้รับการยกย่องจากซือหม่าเชียน แต่ในทางกลับกันการบริหารจัดการอำนาจผ่านระบบเครือญาติ และการใช้นโยบายความรุนแรงต่อคู่แข่งทางการเมือง ได้ทิ้งมรดกแห่งความพังทลายไว้เบื้องหลัง ทันทิที่พระนางสิ้นพระชนม์ ความเปราะบางของโครงสร้างอำนาจที่ถูกติดอยู่กับตัวบุคคลได้พังทลายลง นำไปสู่การกวาดล้างตระกูลหลิวอย่างถอนรากถอนโคน ในส่วนนี้ผู้เขียนจะมุ่งวิเคราะห์พลวัตทางการเมืองในช่วงเปลี่ยนผ่านดังกล่าว โดยเน้นที่ผลกระทบหลังความตาย การสะสมความเกลียดชัง และความย้อนแย้งของความรักที่นำไปสู่การทำลายล้าง

5.1 ผลภายหลังการสิ้นพระชนม์ของพระนางหลิวໄໝ่ : สุนทรียภาพทางอำนาจและวิกฤตความชอบธรรม

การสิ้นพระชนม์ของพระนางหลิวໄໝ่ในปี 180 ก่อนคริสตกาล มิได้นำมาซึ่งการถ่ายโอนอำนาจอย่างสันติ แต่กลับเปิดเผยให้เห็นถึงรอยร้าวลึกในโครงสร้างอำนาจที่พระนางสร้างขึ้น

5.1.1 การเตรียมการที่ล้มเหลว ก่อนสวรรคตหลิวໄໝ่ตระหนักถึงภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้นกับตระกูลของตน พระนางจึงได้วางหมากทางการเมืองให้เป็นปรการด้านสุดท้าย โดยแต่งตั้งให้หลิวหลู่ เป็นแม่ทัพคุมกองทัพเหนือและหลิวฉานคุมกองทัพใต้ พร้อมทั้งสั่งเสียว่า “我即崩，必据兵卫宫，慎毋送丧，毋为人所制。” (เมื่อข้าพเจ้าตาย ห้ามส่งศพออกไป และให้คุมกำลังทหารรักษาพระราชวัง ระวังอย่าให้ใครควบคุมได้) (Sima, 1999) การกระทำนี้สะท้อนให้เห็นว่า พระนางอาจทรงตระหนักถึงแรงต่อต้านและความไม่ไว้วางใจที่ดำรงอยู่ภายใต้ความสงบราบคาบของราชสำนัก อย่างไรก็ตาม การเตรียมการดังกล่าวกลับขาดความชอบธรรมทางนิตินัย และจารีตประเพณี เนื่องจากขัดต่อพันธสัญญาว่าชาวของจักรพรรดิที่ห้ามมิให้ผู้ไม่ใช่แซ่หลิวเป็นอ๋อง การดำรงอยู่ของอ๋องตระกูลหลิวจึงกลายเป็นเป้าหมายของการโจมตีทันทีที่สิ้นพระนาง (Cheng, 2009)

5.1.2 การปะทะกันของขั้วอำนาจ หลังการสวรรคตเกิดสภาวะการเผชิญหน้าสามฝ่าย ได้แก่ 1) กลุ่มตระกูลหลิวที่กุมอำนาจทหารในเมืองหลวง 2) กลุ่มขุนนางเก่า นำโดยเฉินผิงและโจวปั่ว ที่ต้องการทวงคืนอำนาจบริหาร และ 3) กลุ่มเชื้อพระวงศ์แซ่หลิว นำโดยจูชีวโหว (朱虚侯) หลิวจวง (刘璋) และอ๋องแคว้นฉี (齐王) หลิวเซียง (刘襄) ที่ต้องการทวงคืนราชบัลลังก์ ความล้มเหลวของตระกูลหลิวภายหลังการสิ้นพระชนม์ของพระนางหลิวໄໝ่ เกิดจากการขาดผู้นำที่มีบารมี หลิวหลู่และหลิวฉานไม่มีความเด็ดขาดทางการเมืองเทียบเท่าพระนางหลิวໄໝ่ ทำให้ตกหลุมพรางทางการเมืองของขุนนางเก่าได้ง่าย เช่น การที่หลิวหลู่ยอมส่งมอบตราแม่ทัพให้โจวปั่วเพียงเพราะเชื่อคำลวงของเพื่อนสนิทอย่างลี้จี้ ซึ่งถูกส่งมาโดยฝ่ายตรงข้าม (Cheng, 2009)

5.2 การสะสมความเกลียดชัง โดยการกวาดล้างและประหารชีวิตตระกูลหลิวจนสิ้นซาก

การกวาดล้างสมาชิกตระกูลหลิวมิใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน หากเป็นผลจากความขัดแย้งและความไม่ไว้วางใจที่สะสมระหว่างตระกูลหลิว เชื้อพระวงศ์แซ่หลิว และกลุ่มขุนนางเดิม แต่เป็นผลพวงของการสะสมความคับแค้นใจตลอดระยะเวลา 15 ปีที่หลิวໄໝ่กุมอำนาจ

5.2.1 จุดเริ่มต้นของความเกลียดชังนี้มีรากฐานมาจากความโหดร้ายที่หลวี่ไ่ว้วกระทำต่อเชื้อพระวงศ์แซ่หลิว โดยเฉพาะกรณีมนุษยฆาตกรรมของพระสนมซี และการสังหารอองตระกูลหลิวหลายพระองค์ เช่น หลิวหู่อี้ หลิวไห่ยว และหลิวฮุย การกระทำเหล่านี้สร้างความหวาดกลัวและความโกรธแค้นให้กับเชื้อพระวงศ์ที่เหลืออยู่ (Du & Ba, 2008) นอกจากนี้ การบังคับให้มีการแต่งงานทางการเมืองระหว่างตระกูลหลวี่และตระกูลหลิว ซึ่งฝ่ายหญิงมักทำหน้าที่เป็นสายลับคอยจับผิดสามี ยิ่งเติมเชื้อไฟแห่งความเกลียดชังในระดับครอบครัว จนกลายเป็นระเบิดเวลาทางการเมือง (Zhu, 2018)

5.2.2 เมื่อโจวปั๋วสามารถยึดกุมกองทัพเหนือได้สำเร็จด้วยการใช้กลยุทธ์เปิดโหล่ซ้ายเพื่อตระกูลหลิว ซึ่งเป็นการบีบให้ทหารเลือกข้าง การกวาดล้างจึงเริ่มต้นขึ้น (Cheng, 2004) สิ่งที่น่าสนใจคือ ข้ออ้างในการกวาดล้างที่ระบุว่าตระกูลหลวี่วางแผนก่อกบฏ นักวิชาการสมัยใหม่หลายท่าน เช่น Cheng (2009) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า นี่อาจเป็นเพียงข้ออ้างที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มขุนนางและเชื้อพระวงศ์เพื่อสร้างความชอบธรรมในการรัฐประหาร เพราะในความเป็นจริง หลวี่ฉ่านและหลวี่ลู่มีท่าทีลังเลและพยายามประนีประนอมมากกว่าจะใช้กำลัง ผลลัพธ์คือการสังหารหมู่ที่โหดเหี้ยมไม่เลือกหน้า ไม่ว่าเด็กหรือคนแก่ สมาชิกตระกูลหลวี่ทุกคนถูกประหารชีวิต รวมถึง จักรพรรดิอันเฉียนเส้า และพี่น้อง ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของหลวี่ไ่ว้ว ก็ถูกปลงพระชนม์ด้วยข้อหาว่าเป็นผู้ที่ฝักใฝ่ต่อการกล่าวหาว่ามีไซ่พระราชโอรสโดยสายพระโลหิตที่หลวี่ไ่ว้วอุบลูกขึ้น เพื่อตัดรากถอนโคนสายเลือดลวี่ให้สิ้นซาก (Wang & Tang, 2021)

5.3. ความรักที่พยายามรักษาแต่กลับทำลาย

แก่นแท้ของโศกนาฏกรรมนี้ คือความย้อนแย้งของความรัก ที่พระนางหลวี่ไ่ว้วมีต่อครอบครัว ซึ่งแปรเปลี่ยนเป็นพิษร้ายที่ทำลายล้างทุกสิ่งทีพระนางพยายามปกป้อง

5.3.1 หลวี่ไ่ว้วสร้างอำนาจตระกูลหลวี่ขึ้นมาจากเจตนาเพื่อเป็นเกราะป้องกันให้กับตนเองและพระราชโอรส (ฮั่นฮู่ตี้) จากภัยคุกคามรอบด้าน จากบริบทดังกล่าว อาจตีความได้ว่าพระนางทรงประเมินว่าการมีกองทัพและตำแหน่งอองของเครือญาติจะช่วยค้ำจุนราชบัลลังก์ได้ แต่ในความเป็นจริง การมอบอำนาจทางทหารและตำแหน่งสำคัญแก่สมาชิกตระกูลหลวี่ซึ่งยังขาดฐานการยอมรับจากกลุ่มขุนนางเดิม ทำให้บุคคลเหล่านี้กลายเป็นเป้าหมายของการต่อต้านเมื่อหลวี่ไ่ว้วสิ้นพระชนม์ และเป็นจุดอ่อนที่ศัตรูใช้ทำลายความชอบธรรมของราชวงศ์ (Jiang & Feng, 2018)

5.3.2 กรณีที่ชัดเจนที่สุดคือความรักที่มีต่อฮั่นฮู่ตี้ การกำจัดศัตรูอย่างโหดเหี้ยมของพระมารดา เพื่อปูทางที่ราบรื่นให้พระราชโอรส กลับกลายเป็นสิ่งที่ทำลายจิตใจของพระราชโอรสจนแหลกลสลาย เอกสารเชื่อมโยงการสวรรคตของฮั่นฮู่ตี้ในเวลาต่อมากับความทุกข์ใจที่ทรงมีต่อความอามืดของพระมารดา การสวรรคตของฮั่นฮู่ตี้ทำให้หลวี่ไ่ว้วต้องดิ้นรนหาความมั่นคงใหม่ผ่านพระราชนัดดา ซึ่งนำไปสู่การโกหกเรื่องชาติกำเนิดและการสังหารพระมารดาที่แท้จริง ท้ายที่สุด ความพยายามที่จะรักษา สายเลือดและอำนาจไว้กลับนำไปสู่การที่ทายาทสายตรงของพระนางถูกกวาดล้างและประหารชีวิตตระกูลหลวี่อย่างกว้างขวางโดยกลุ่มขุนนางที่อ้างความจงรักภักดีต่อตระกูลหลิว (Zhao, 2023)

มรดกทางการเมืองของสมเด็จพระจักรพรรดินีหลวี่ไ่ว้ว ได้สะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ว่า อำนาจที่ธำรงไว้ด้วยความรุนแรงและการละเมิดจารีตสถาบันย่อมขาดความยั่งยืน การสะสมความขัดแย้งจากนโยบายที่ใช้ความรุนแรงและให้ความสำคัญแก่เครือญาติได้สร้างเงื่อนไขให้กลุ่มอำนาจเดิมร่วมมือกันกวาดล้างตระกูลหลวี่ภายหลังการสิ้นพระชนม์ของพระนาง การใช้อารมณ์ความรู้สึกเหนือกลไกเชิงสถาบัน ท้ายที่สุดแล้ว นโยบายที่มุ่งปกป้องเครือญาติอย่างสุดโต่งนั่นเอง ที่แปรสภาพเป็นปัจจัยหลักในการบ่อนทำลายความชอบธรรมและนำมาซึ่งการล่มสลายของตระกูลหลวี่ในที่สุด

6. ขอบเขตของหลักฐานและข้อจำกัดของการอธิบายด้วยการเมืองเรื่องอารมณ์

แม้บทความนี้จะเสนอให้พิจารณาอารมณ์ความรู้สึกเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีปฏิสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจในรัชสมัยพระนางหลวี่ไ่ว้ว แต่ผู้เขียนตระหนักดีว่าคำอธิบายดังกล่าวมีข้อจำกัดหลายประการที่ควรกล่าวถึงอย่างตรงไปตรงมา

ประการแรก ความรุนแรงที่พระนางหลวี่ไ่ว้วใช้ต่อคู่แข่งทางการเมืองอาจมิใช่เพียงการระบายอารมณ์ส่วนบุคคล หากแต่อาจเป็นการคำนวณทางการเมืองที่มีเป้าหมายชัดเจนในการรักษาเสถียรภาพของราชบัลลังก์ ซึ่งเป็น

คำอธิบายทางเลือกที่ไม่อาจตัดทิ้งได้ ประการที่สอง บันทึกประวัติศาสตร์ที่เป็นฐานข้อมูลหลักของบทความนี้ โดยเฉพาะบันทึกประวัติศาสตร์สื่อจี้ ล้วนเรียบเรียงขึ้นโดยนักประวัติศาสตร์ชายภายใต้กรอบจริยธรรมขงจื้อ จึงมีความเป็นไปได้ที่การบันทึกพฤติกรรมของสตรีผู้มีอำนาจจะมีอคติทางเพศแฝงอยู่ ทั้งในแง่การเน้นย้ำความโหดร้ายและการมองข้ามความสามารถเชิงบริหาร ประการที่สาม เรื่องราวการทารุณกรรมพระสนมซึ่งอาจถูกนำมาใช้ในภายหลังเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้แก่ระบอบการปกครองที่เกิดขึ้นหลังการกวาดล้างตระกูลหลิว ซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในการนำเสนอพระนางในแง่ลบ ประการที่สี่ ความสงบเรียบร้อยทางเศรษฐกิจและสังคมในรัชสมัยของพระนาง ซึ่งได้รับการยกย่องแม้แต่จากซือหม่าเชียนเอง อาจจะขัดแย้งในเชิงเปรียบเทียบกับภาพของผู้ปกครองที่ถูกอารมณ์ครอบงำจนขาดสติและประการสุดท้าย หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันมิได้เปิดโอกาสให้เข้าถึงสภาวะจิตใจของพระนางหลิวโฮ่วไต้โดยตรง ข้อเสนอทั้งหมดในบทความนี้จึงเป็นการตีความจากพฤติกรรมและบริบททางประวัติศาสตร์เท่านั้น มิใช่การวินิจฉัยสภาพจิตใจที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ

ด้วยเหตุนี้ กรอบการเมืองเรื่องอารมณ์ในบทความนี้จึงควรถูกพิจารณาในฐานะมุมมองเสริมมุมมองหนึ่งที่จะช่วยขยายความเข้าใจต่อพฤติกรรมทางการเมืองของพระนางหลิวโฮ่วไต้ มิใช่คำอธิบายเชิงเดียวที่ทดแทนปัจจัยเชิงสถาบันและโครงสร้างอื่น ๆ ที่งานศึกษาก่อนหน้าได้เสนอไว้

7. บทสรุป

จากการศึกษาและวิเคราะห์พลวัตทางการเมืองของสมเด็จพระจักรพรรดินีหลิวโฮ่วไต้ผ่านกรอบการเมืองเรื่องอารมณ์และการเมืองเครือญาติ บทความนี้เสนอข้อสรุปสำคัญดังนี้

7.1 การนิยามหลิวโฮ่วไต้ใหม่: จากนางมารร้ายสู่ผู้กระทำการทางการเมืองที่ถูกกำหนดจากปฏิกิริยาวิสัย บทความเสนอให้มองพระนางในฐานะบุคคลที่การกระทำอันรุนแรงมิได้เกิดจากสันดานโหดร้ายส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว หากแต่มีความเกี่ยวข้องกับความรักที่มีต่อพระราชโอรส ความหวาดกลัวต่อการสูญเสียสถานะในช่วงสงครามและหลังสงคราม และแรงกดดันจากวิกฤตการณ์แย่งชิงตำแหน่งรัชทายาท การตีความเช่นนี้มีได้มีเจตนาปล้ำความรับผิดชอบของพระนางต่อผลจากการใช้อำนาจ หากแต่ช่วยเปิดพื้นที่ให้เข้าใจแรงจูงใจเบื้องหลังอย่างรอบด้านยิ่งขึ้น

7.2 บทเรียนทางรัฐศาสตร์: อารมณ์ส่วนตัวในฐานะปัจจัยที่ก่อกร่อนระบบคุณธรรมของรัฐ กรณีศึกษาของหลิวโฮ่วไต้ให้เห็นบทเรียนสำคัญทางรัฐศาสตร์ว่า ในการบริหารรัฐกิจ อารมณ์ส่วนตัว โดยเฉพาะความรัก ความลำเอียง และความต้องการปกป้องพวกพ้อง สามารถกัดกร่อนระบบคุณธรรมและโครงสร้างรัฐได้อย่างรุนแรง การนำระบบครอบครัวเข้ามาปะปนกับระบบราชการผ่านการแต่งตั้งเครือญาติสกุลหลิว แม้จะมีเจตนาเพื่อสร้างความมั่นคงให้ราชบัลลังก์ แต่กลับสร้างความไม่สมดุลทางอำนาจและขัดต่อจารีตการปกครอง จนนำไปสู่การขาดความชอบธรรมและการต่อต้านจากกลุ่มอำนาจเก่า (Ye, 2024)

7.3 คุณูปการต่อจีนศึกษา: การวิเคราะห์ที่ให้ความสำคัญกับมิติความเป็นมนุษย์และอารมณ์ความรู้สึก ช่วยให้เห็นพลวัตทางการเมืองในราชวงศ์ฮั่นใต้ลึกซึ้งกว่าการเรียงลำดับเหตุการณ์เพียงอย่างเดียว การมองเห็นความกลัว ความรัก และแรงกดดันเบื้องหลังการตัดสินใจทางการเมือง ช่วยเตือนให้ตระหนักว่าผู้ปกครองในอดีตก็เป็นมนุษย์ที่มีอารมณ์ความรู้สึกเช่นเดียวกับคนทั่วไป และอารมณ์เหล่านี้สามารถส่งผลต่อทิศทางของรัฐได้ (Zhu, 2018)

7.4 ข้อจำกัดและแนวทางศึกษาต่อ: ดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อก่อนหน้า การตีความในบทความนี้อาศัยการอ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่อย่างจำกัด และมีได้ปฏิเสธคำอธิบายทางเลือกอื่น เช่น การคำนวณทางการเมืองอย่างมีเหตุผล หรืออคติทางเพศในบันทึกประวัติศาสตร์ การศึกษาต่อไปอาจเปรียบเทียบกรณีของหลิวโฮ่วไต้กับสตรีผู้ทรงอำนาจอื่นในประวัติศาสตร์จีน เพื่อทดสอบว่ากรอบการเมืองเรื่องอารมณ์และการเมืองเครือญาติสามารถอธิบายปรากฏการณ์ในวงกว้างได้มากน้อยเพียงใด

โดยสรุป บทความนี้เสนอว่าโศกนาฏกรรมทางการเมืองในช่วงต้นราชวงศ์ฮั่นใต้เกิดจากความโหดเหี้ยมส่วนบุคคลของสมเด็จพระจักรพรรดินีหลิวโฮ่วไต้แต่เพียงลำพัง หากแต่เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ความรู้สึก ความไม่มั่นคงทางการเมือง และโครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติ ภายใต้บริบทของวิกฤตความชอบธรรมด้านการสืบราชสันตติวงศ์

(Ye, 2024) ข้อเสนอนี้มีได้มุ่งลบเล้าความรับผิดชอบของพระนางต่อผลจากการใช้อำนาจ แต่ช่วยเปิดมุมมองที่ซับซ้อนขึ้นต่อบทบาทของสตรี อารมณ์ และเครือญาติในการเมืองจีนโบราณ อันเป็นบทเรียนที่ยังมีความร่วมสมัยต่อการศึกษการเมืองในยุคปัจจุบัน

8. เอกสารอ้างอิง

- กนกพร นุ่มทอง. (2565). สตรีกับอำนาจการปกครองบ้านเมือง: หลัวโฮ่วในบริบทแห่งการสถาปนาราชวงศ์ฮั่น. ใน ปกรณ์ ลิ้มปณฺสรณ์ (บก.), *สตรีในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจีน* (น. 43-74). ขวนอ่าน.
- ปติวลดดา บวรศักดิ์. (2567). “จักรพรรดินีหลัว” สตรีผู้ทรงอำนาจและเหี้ยมโหดแห่งราชวงศ์ฮั่น ปลิดชีพสนมด้วยการตัดแขนขา! ศิลปวัฒนธรรม. https://www.silpa-mag.com/history/article_51912
- Cheng, H. (2004). The truth and the historical meanings of the coups of annihilating Empress Lü's families and consolidating the emperor's authority in the early Han Empire. *Taiwanese Political Science Review*, 8(2), 185–244.
- Cheng, H. (2009). Anatomy of the coup annihilating the Empress Lü's clan during the early Han period: Decoding a two-faced history of the grand historian Sima Qian. *Political Science Review*, 41, 57–110.
- Du, W. X. (杜维霞), & Ba, J. (巴杰). (2008). 关于吕氏兴衰的几点思考. 河南科技大学学报 (社会科学版), 26(6), 28–30.
- Jiang, B. (蒋波), & Feng, Y. Q. (冯艳秋). (2018). 论吕后与吕家的关系及其影响. 渭南师范学院学报, 33(13), 62–67. <https://doi.org/10.15924/j.cnki.1009-5128.2018.13.006>
- Qin, W. (秦玮). (2018). 痛苦的压抑与疯狂的放纵——吕后人物形象分析. 重庆交通大学学报 (社会科学版), 18(5), 121–126.
- Sima, Q. (司马迁). (1999). 《史记》(简体字本). 北京: 中华书局.
- Wang, L. P. (王磊平), & Tang, M. (唐梦). (2021). 《史记·吕太后本纪》中吕后形象探析. 名作欣赏, 35, 99–101.
- Wang, W. H. (王伟华). (2020). 吕后功过再议. 濮阳职业技术学院学报, 33(5), 76–80.
- Xiao, L. (肖莉). (2017). 《史记·吕太后本纪》研究. 淮海工学院学报 (人文社会科学版), 15(11), 35–37. <https://doi.org/10.3969/j.issn.2095-333X.2017.11.010>
- Ye, N. (叶楠). (2024). 从“吕后问相”看汉高帝至吕后时期政治. 南都学坛, 44(5), 1–8. <https://doi.org/10.16700/j.cnki.cn41-1157/c.2024>
- Zhai, M. L. (翟麦玲). (2023). 吕雉形象接受情况的变化分析. 河西学院学报, 39(6), 49–56. <https://doi.org/10.13874/j.cnki.62-1171/g4.2023.06.007.05.002>
- Zheng, W. P. (郑蔚萍). (2014). 汉宫铁腕女人吕后形象分析. 黑河学院学报, 5(1), 92–97. <https://doi.org/10.3969/j.issn.1674-9499.2014.01.025>
- Zhu, Y. Y. (朱媛媛). (2018). 《史记》中西汉参政女性形象研究 [Master's thesis]. Guangxi Normal University.